

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

**Porušování lidských práv v americké válce
proti teroru: Případová studie Guantánamo
Bay a Abú Ghrajb**

Bakalářská práce

Autor práce: **Andrea Žižková**

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: **Mgr. Martin Čížek**

Rok obhajoby: 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 9. 5. 2018

Andrea Žižková

Bibliografický záznam

ŽIŽKOVÁ, Andrea. *Porušování lidských práv v americké válce proti teroru: Případová studie Abú Ghrajb a Guantánamo Bay*. Praha, 2018. 40 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Martin Čížek.

Rozsah práce: 55 672 znaků

Abstrakt

Hlavním cílem práce s názvem „Porušování lidských práv v americké válce proti teroru: Případová studie Guantánamo Bay a Abú Ghrajb“ je snaha dokázat, že porušování lidských práv v Amerikou zřízených věznicích pro domnělé teroristy není prací pouze několika nízko postavených vojáků, ale americké vlády, která poskytla vhodné podmínky pro tyto praktiky. Prostřednictvím seznámení se se základními principy mezinárodních smluv a dohod, které lidská práva a práva zajatců pokrývají, a společně s prozkoumáním amerických nařízení a memorand vydaných po 11. září práce seznamuje s prostředím, ve kterém kontroverzní chování vůči zajatcům mohlo vzniknout. Praktiky, které porušují mezinárodní zásady, jsou rozebírány ve dvou hlavních kapitolách podle věznic, ve kterých probíhaly. Samostatný prostor je také věnován statusu nepřátelského bojovníka, kterým se Spojené státy rozhodly označit všechny zajaté členy Al-Kájdý a Talibánu a negarantovat jim tím nařízené zacházení podle Ženevských úmluv. Společně se všemi těmito aspekty práce poskytuje vzhled do problematiky práv zajatců v unikátním bezpečnostním konfliktu, jakým válka proti teroru vyhlášená po útocích 11. září 2001 bezpochyby je.

Abstract

The principle aim of my work titled "Violations of human rights within the American War on Terror: A case study of Guantanamo Bay and Abu Ghraib" is an attempt to show that violations of human rights, in prisons built by the United States for suspected terrorists, were not only committed by a number of lower-ranked soldiers, but by the American government, who provided suitable conditions for such practices. By becoming familiar with the basic principles of international treaties and agreements covering human rights and the rights of prisoners, as well as by examining American orders and memoranda after September 11th, this paper introduces the environment in which the controversial actions against prisoners could have arisen. Practices that violate international principles are explored in two main chapters, derived from the prisons in which they were committed. A separate section is also dedicated to the status of enemy combatant, which the United States decided to use to label all captured members of Al-Qaeda and the Taliban, thus denying them due process under the Geneva Conventions. Together with all these aspects the paper provides a perspective

on the difficulties of prisoners' legal rights during a unique security conflict, which the War on Terror following September 11th, 2001 undoubtedly is.

Klíčová slova

lidská práva, válka proti teroru, Guantánamo Bay, Abu Ghraib, porušení lidských práv, věznice, nepřátelský bojovník

Keywords

human rights violation, Guantanamo Bay, Abu Ghraib, War on Terror, violation of human rights, prison, enemy combatant

Title

Violation of human rights within the American War on Terror: A case study
Guantanamo Bay and Abu Ghraib

Obsah

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
PROHLÁŠENÍ	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
OBSAH	1
ÚVOD	2
LEGISLATIVA	6
MEZINÁRODNÍ PRÁVO	6
<i>Všeobecná deklarace lidských práv</i>	<i>6</i>
<i>Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu jednání</i>	<i>7</i>
<i>Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci</i>	<i>8</i>
AMERICKÉ PRÁVO	9
<i>PATRIOT Act</i>	<i>9</i>
<i>Vojenské nařízení prezidenta: Vazba, zacházení a proces některých neobčanů ve válce proti teroru</i>	<i>9</i>
<i>Memoranda o mučení</i>	<i>10</i>
NEPŘÁTELSKÝ BOJOVNÍK	12
ZACHÁZENÍ S VĚZNI	15
1. GUANTÁNAMO BAY	15
<i>1.1. Camp X-Ray</i>	<i>15</i>
<i>1.2. Camp Delta</i>	<i>16</i>
<i>1.3. Praktiky obecně</i>	<i>18</i>
<i>1.4. Praktiky při výslechu</i>	<i>19</i>
2. ABÚ GHRAJB	22
<i>2.1. Zacházení s vězni v Tier 1</i>	<i>23</i>
3. VOJENSKÉ TRIBUNÁLY	25
<i>Guantanamo Bay</i>	<i>25</i>
<i>Abú Ghrajb</i>	<i>26</i>
ZODPOVĚDNOST	27
ZÁVĚR	29
SUMMARY	30
POUŽITÁ LITERATURA	31

Úvod

Téma své bakalářské práce věnuji porušování lidských práv ve válce proti teroru, kde jsem se zaměřila na Spojené státy a pravděpodobně dva nejznámější a nejkonfliktnější vězeňské tábory zřízené americkou vládou – Guantánamo Bay poblíž americké základny a Abú Ghrajb v Iráku. Mezi zadržené v těchto věznicích patřili (a v případě Guantánama, které dodnes funguje, patří) domnělí teroristé, kteří podle vlády Spojených států představovali hrozbu pro americký i mezinárodní prostor. Ve své práci se nezabývám otázkou, zda je jejich držení správné či špatné, nepolemizuji ani o tom, zda to jsou teroristé nebo ne – pouze poukazuji na fakt, že na většině takto uvězněných lidí bylo vykonáno bezpráví z hlediska jejich lidských, neodmyslitelných práv.

Zacházení s vězni v těchto dvou táborech i po tolika letech vyvolává spoustu kontroverzí. Jednou z největších je rozhodnutí Bushovy administrativy nepovažovat zajatce ve válce proti teroru za „válečné zajatce“ (prisoners of war, POW), a tudíž jim odepřít určitá práva garantovaná Třetí ženevskou úmluvou o zacházení s válečnými zajatci. Hlavním bodem argumentace je odlišnost války proti teroru oproti jakémukoliv předešlému konfliktu, a tudíž jeho neobsažení v Úmluvě, což dovoluje určitou pružnost. Ta byla využita při tvorbě pojmu „nepřátelský bojovník“, kterým americká vláda identifikovala většinu zadržených v Guantánamu. Přestože byla invaze do Iráku součástí boje proti terorismu, konflikt se podle mezinárodního práva odehrával mezi dvěma státy, tudíž měli iráčtí bojovníci právo na status válečných zajatců. Výhody plynoucích z toho označení však většina z nich nenabyla a po ukončení bojů jim tento status byl také odebrán.

Vytvořením statusu nepřátelského bojovníka došlo zároveň k vytvoření legální černé díry a společně s další legislativou vznikla platforma k držení zajatců z války proti teroru limbu bezpráví. Pod pojmem, který Spojené státy vykonstruovaly (přestože tento status už existoval, jen při jiné definici), se dopředu nedalo rozpoznat žádné chování ani praktiky později aplikované ve vybraných věznicích.

Dění v obou věznicích bylo po dobu nejvyšší obsazenosti velmi podobné. V čem se však tato zařízení liší, je osud po odhalení špatného zacházení s vězni. Zatímco Abú Ghraib se po skandálu z roku 2004 o dva roky později dostal zpět pod administrativu irácké vlády a v roce 2014 byl vládou uzavřen na neurčito, Guantánamo Bay je po ztroskotaném pokusu bývalého prezidenta Baracka Obamy věznicí uzavřít stále funkční. S nástupem prezidenta Trumpa se jeho kompletní uzavření odsunulo na dobu neurčitou.

Ve své práci se nezabývám tím, zda bylo zatčení oprávněné nebo ne, zda vězni skutečně byli teroristé, lidé na ně napojení anebo jednoduše lidé chycení ve špatný čas na špatném místě. Nevyvracuji argumenty těch, kteří s takto nastaveným chováním vůči vězňům souhlasí. Ve své práci jsem se snažila ukázat na jednotlivých praktikách to, jak jsou porušována lidská práva ne teroristů, ne nevinných, ale lidí uvězněných speciálně v těchto dvou táborech.

Cílem práce je dokázat, že americká vláda úmyslně implementovala zákony a nařízení, která jí dovoľovala využití praktik, které byly mezinárodním i domácím právem zakázány. Vyvrací to myšlenku, že za násilí a porušování práv vězňů ve vybraných táborech mohlo jen pár jedinců. Zkoumám tedy, jakým způsobem byla práva vězňů porušována a jak to ovlivnila americká legislativa tvořená po útocích 11. září.

Co se týče teritoriálního zasazení, práce se věnuje zabývá věznicemi Abú Ghrajb a Guantánamo Bay, tudíž spadá do Iráku a na Kubu. Časové vymezení je od útoku 11. září 2001 po konec roku 2005.

První část práce se bude věnovat mezinárodním smlouvám a americkým nařízením a memorandům. Tzv. memorandům o mučení (Torture memos) bude věnován největší prostor, jelikož představují jeden z hlavních podstavců americké politiky vůči podezřelým z terorismu po jedenáctém září. Poslední podkapitola se bude zabývat kontroverzním statusem nezákonného nepřátelského bojovníka, který umožnil Spojeným státům zacházet se zajatci podle svých pravidel a neřídit se podle podmínek zavedených mezinárodními organizacemi.

Druhá část se bude věnovat tématu práce, tudíž porušování lidských práv ve vybraných věznicích. Budou popsány jednotlivé praktiky, které se pokusím dát do souvislosti s dokumenty z první části práce, které buď dokazují porušení práv nebo naopak úmysl těchto okolností docílit. Kapitoly Guantánamo Bay a Abú Ghrajb jsou obě rozděleny do několika podkapitol, které se explicitně zabývají metodami, které byly využívány dozorci i inteligenční složkou. Třetí kapitola se bude věnovat vojenským soudům a tomu, že byl vězňům odepřen přístup k civilnímu soudu, před kterým by mohli zpochybnit právoplatnost svého zadržení. I tato kapitola na dvě podkapitoly, z nichž je každá věnována jednomu z táborů.

Třetí část se věnuje potrestání několika nízko postavených vojáků, kteří hráli velkou roli ve skandálu ve věznici Abú Ghrajb. Shrnuje také poznatky získané za dobu psaní práce z hlediska odpovědnosti za opakované porušování práv za války proti teroru.

Většina mé práce bude kritické zpracování zdrojů a analýza praktik, které byly v táborech používány. Jelikož píšou o dvou příkladech věznic, v některých případech proběhne srovnání, protože přestože se jedná o tábory vytvořené za války proti teroru, vznikly za trochu odlišných situací a je tudíž důležité tyto odchylky zmínit.

Jedním z primárních zdrojů je kniha *The Guantánamo Effect* od dvojice Fletcher a Stover, která velice dobře seznamuje s praktikami ve vězeňském táboře Guantánamo Bay. Laurel Fletcher je profesorkou na UC Berkley, kde se zabývá mezinárodními lidskými právy z pohledu práva a na toto téma vede semináře. Je advokátkou lidských práv a autorkou několika studií. Eric Stover je profesorem na stejné univerzitě a je děkanem fakulty lidských práv. Absolvoval několik misí v rámci šetření masových hrobů při Mezinárodních trestních tribunálech pro Rwandu a bývalou Jugoslávii. Je odborníkem na lidská práva a mezinárodní humanitární právo. Pracují s výpověďmi desítek bývalých vězňů a podle nich pak zpracovávají svou hypotézu o použití mučení při vyslýchání i mimo něj. Svou výpověď poskytlo více než 60 bývalých vězňů společně s dalšími osobami, kteří měli v táboře nějakou úlohu (dozorci, vládní úředníci, vyslýchající či právníci obviněných) – ne u všech výpovědí je však uvedeno jméno a ztěžuje to tak možnost ověřitelnosti. Přijde mi ale, že kniha jde přímo k věci a neodbíhá od tématu.

Kniha *Guantanamo Files: The Stories of the 774 Detainees in America's Illegal Prison* u roku 2007 je rozdělena do 20 větších kapitol. Je založena na oficiálních dokumentech z Pentagonu, které obsahovaly jména všech tehdejších vězňů společně s vyjádřením tribunálů o jejich statusu. Andy Worthington je britský historik a investigativní novinář, který často přispívá do Huffington Post. Je spoluautorem hodinového dokumentu *Outside the Law: Stories from Guantanamo*. Kniha popisuje vývoj situace, která vedla k vytvoření tábora. Je postavena na výpovědích vězňů a chování vůči nim při pobytu ve věznici nebo u výslechů. Přináší pravděpodobně nejucelenější pohled na celou aféru, přestože se člověk často ztrácí v záplavě jmen a výpovědí. Na rozdíl od *The Guantánamo Effect* od Fletcherové a Stovera, jejichž práce je založena na výpovědi okolo šedesáti bývalých vězňů, je tato práce více vypovídající.

The Torture Papers: The Road to Abu Ghraib, jehož editory jsou Karen J. Greenberg a Joshua L. Dratel a Anthony Lewis, je soubor memorand vydaných americkou vládou, která se snažila zlegalizovat a ospravedlnit uvěznění a použití násilí. Tyto materiály byly zveřejněny až po investigativní práci novinářů amerických novin. Kniha tak poskytuje velmi dobrý vhled do americké legislativy v období let 2001-2004.

Úvodní kapitola napsaná Anthony Lewisem velice srozumitelně seznamuje s pozadím amerického systému v době tvoření legislativy pro zacházení s podezřelými teroristy. Výhodou je obsažení všech memorand a zpráv v původním znění, což znemožňuje děláni špatných závěrů z chybné interpretace.

Ze zdrojů k zacházení ve věznici Abu Ghrajb je pro mou práci nejdůležitější kniha od amerického autora Michaela J. Martina *The Iraqi Prisoner Abuse Scandal*. Hned v úvodu kniha nabízí stručný přehled začátku války Spojených států s Irákem a toho, co předcházelo umístování zajatců do jedné z nejobávanějších budov za Saddámovu režimu. Publikace je doplněná o fotografie a grafy, které pomáhají při imaginaci podmínek, ve kterých byli vězni nuceni žít. I přes relativně krátký obsah (něco málo přes 100 stran) nabízí velmi dobrý podklad.

Velkou roli při objevení a dokazování porušování lidských práv ve vybraných věznicích měly mezinárodní neziskové organizace, přesněji Amnesty International, Mezinárodní výbor Červeného kříže a Human rights watch. Jejich zprávy byly pro mou práci velice příhodné, jelikož popisovaly praktiky, které podle měřítek mezinárodního práva dosahovaly nelegálnosti.

Legislativa

Problematika lidských práv a jejich ochrany je mezinárodně zaštiťována pomocí mezinárodních smluv a úmluv. Jelikož má práce operuje s myšlenkou jejich porušování, považuji za nutné je zasadit do mezinárodního a amerického právního systému. Co se týče mezinárodního prostředí, nejvíce uznávaným dokumentem o lidských právech a jejich ochraně je Všeobecná deklarace lidských práv (viz níže). Tento třiceti článkový dokument slouží nejen k ujasnění a pochopení principu ochrany lidských práv, ale v rámci mé práce především k doložení, že v rámci americké války proti teroru došlo k porušení několika článků tohoto mezinárodně (i Spojenými státy) uznaného dokumentu.

Dalším velice důležitým dokumentem je Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu jednání, která přichází s jasnou definicí mučení a vyzývá podepisující státy k zastavení a sankcionování podobného jednání. Z oficiálních dokumentů a výpovědí svědků vyplývá, že k nehumánnímu, ponižujícímu chování a mučení docházelo ve dvou zkoumaných věznicích, což je více dopodrobna zkoumáno v další kapitole. Posledním použitým dokumentem z mezinárodního práva je Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci, která blíže specifikuje status „nepřátelského bojovníka“ a upřesňuje jeho práva a zacházení (mezi které patří i ubytování, stravování, lékařská pomoc apod.).

Mezinárodní právo

Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv je dokument OSN z roku 1948. Skládá se z preambule a třiceti článků, z nichž relevantních pro mnou zkoumanou problematiku jsou především články 5–12 a 18. Článek 5 pojednávající o zákazu mučení a nelidského chování je následně rozveden v samostatné Úmluvě z roku 1984. Článek číslo 10 a právo na veřejný soud a obhajobu se ukázal být nefunkční v případě tzv. nepřátelských bojovníků a vězňů války. Spousta vězňů z obou zkoumaných věznic neobdržela jasný důvod, proč byli uvězněni, stejně tak jako jim nebylo umožněno slyšení před nezávislým soudem. Pokud se vězeň před soudní tribunál dostal, skládal se většinou

z vojenských důstojníků působících na základně. Pro tyto případy se opomíjelo i na presumpci nevinu (čl. 11).¹

Článek 18 se zabývá svobodou vyznání a svobodnou možností náboženství změnit, a především jeho provozováním v soukromí i na veřejnosti bez narušení.²

Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu jednání

Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále jen Úmluva proti mučení), je mezinárodní smlouva přijatá Valným shromážděním OSN v roce 1984, kterou ratifikovaly téměř všechny státy světa. Za jejím vytvořením stála Komise pro lidská práva OSN, jejíž návrh později přijalo Valné shromáždění. Úmluva vznikla na základě jiné, o deset let starší Deklarace o ochraně všech osob před mučením a jiným krutým, nelidským a ponižujícím zacházením nebo trestáním. Úmluva tak pouze rozšiřovala dohodnuté parametry.

O mučení a povinnostech států v zamezení podobného chování se pojednává v první části, která má celkem 16 článků. Hned článek 1 obsahuje definici pojmu mučení, kterou Valné shromáždění odsouhlasilo jako nejpresnější a pro účely nejadekvátnější. Mučení tak z pohledu OSN představuje „jakékoli jednání, jímž je člověku úmyslně působena silná bolest nebo tělesné či duševní utrpení s cílem získat od něho nebo od třetí osoby informace nebo přiznání, potrestat jej za jednání, jehož se dopustil on nebo třetí osoba nebo z něhož jsou podezřelí nebo s cílem zastrašit nebo přinutit jej nebo třetí osobu nebo z jakéhokoli jiného důvodu založeného na diskriminaci jakéhokoli druhu, když taková bolest nebo utrpení jsou působeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednajícím z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem.“³

V článku 2 je pak výslovně napsáno, že žádné výjimečné okolnosti (válka, její hrozba aj.) neumožňují státu k mučení přistoupit. Přestože jsou Spojené státy v netradiční válce, kterou válka proti teroru bezpochyby je, neopravňuje je to k použití nepřiměřených opatření.

¹ „Všeobecná deklarace lidských práv“, Children and armed conflict, <https://childrenandarmedconflict.un.org/keydocuments/czech/universaldeclarat1.html> (staženo, 5. 2. 2018)

² Ibid.

³ „Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu jednání“, OSN CZ, <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-proti-muceni.pdf> (staženo, 16. 2. 2018)

Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci

Třetí ženevská konvence o zacházení s válečnými zajatci z roku 1949 nahradila tu z roku 1929 a doplnila ji o téměř 50 nových článků, především upřesňující podmínky, pod kterými se s vězni má zacházet jako s válečnými zajatci (prisoners of war – POW). Definice a jednotlivé příklady válečných zajatců jsou zahrnuty do článku č. 4.⁴ I přes jasné definice se Spojené státy v roce 2002 rozhodly, že vězni z řad Al-Kajdy a Talibánu nejsou válečnými zajatci a tudíž nespádají pod ochranu Ženevských konvencí.⁵ Přestože se po tomto rozhodnutí mezinárodní společnost ohradila, americká vláda odmítla označení válečných zajatců – diskuze o legálnosti zatčení a uvěznění se uskutečnila až v druhém volebním období prezidenta G. Bushe Jr.⁶ Obyvatelé tábora Guantánamo se tak ocitli v právním „limbu“ – ani váleční zajatci podle mezinárodního válečného práva, ale ani zločinci podle práva domácího.⁷ Tím se Spojeným státům podařilo dosáhnout prostoru, ve kterém jim bylo umožněno domnělé teroristy držet bez omezení i po skončení místních konfliktů (jako například v Afghánistánu a Iráku), jelikož se předpokládalo a stále předpokládá, že se bude válka proti teroru vést spoustu let.

V 90. letech 20. století byla mezinárodní lidská práva jedním z nejdůležitějších bodů zahraniční politiky Spojených států amerických. Tento přístup se fundamentálně změnil po 11. září 2001. Přestože zůstala Bushova rétorika vůči lidským právům téměř nezměněna, daleko větší důraz byl v zahraniční politice kladen na boj proti terorismu. Přestože před rokem 2001 působily Spojené státy jako ochránce mezinárodních lidských práv, po teroristických útocích na Pentagon a obchodní centrum v New Yorku se porušování prováděné v rámci protiteroristických operacích začalo přehlížet (příkladem může být represivní politika po teroristických útocích v Rusku a Izraeli). Jakmile se

⁴ „Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů“, Červený kříž, https://www.cervenykriz.eu/cz/mhp_knihovna/zenevske_umluvy.pdf (staženo 2. 3. 2018)

⁵ „Obama, Bush, and the Geneva Conventions“, Foreign Policy, <http://foreignpolicy.com/2010/08/11/obama-bush-and-the-geneva-conventions/> (staženo 11. 3. 2018)

⁶ Ibid.

⁷ Luban, David, “The War on Terrorism and the End of Human Rights“, *Philosophy & Public Policy Quarterly*, 22 (2002), s. 10.

jednalo o boj proti terorismu, lidská práva okamžitě ztratila prioritu, a to i přes to, že rétorika oficiální politiky zůstala beze změny.⁸

Americké právo

PATRIOT Act

USA PATRIOT Act⁹ (Zákon o sjednocování a posilování Ameriky poskytováním vhodných pomůcek potřebných pro stíhání a bránění terorismu z roku 2001 – dále pak jen vlastenecký zákon) je zákon přijatý valnou většinou Senátu i Sněmovny bezprostředně po útocích 11. září 2001. Jeho primárním účelem bylo rozšíření pravomocí informačních vládních agentur v oblasti sledování a nahrávání soukromých informací subjektů podezřelých z terorismu, což obnášelo i domovní prohlídku bez uvědomění podezřelého a soudního příkazu.¹⁰ Ve zkratce zákon umožňoval FBI a CIA přístup ke všem informacím (finančním, zdravotním apod.) podezřelého pod úmyslem rozkrýt teroristickou síť či předejít plánovanému útoku¹¹. Zákon je kontroverzní právě kvůli rozšíření kompetencí vládních agentur, které mají přístup k soukromým informacím všech amerických občanů.¹²

Vojenské nařízení prezidenta: Vazba, zacházení a proces některých neobčanů ve válce proti teroru

Vojenské nařízení bylo vydané 13. listopadu 2001 a definovalo úlohu Spojených států v boji proti mezinárodnímu terorismu jako vedoucí roli při ochraně amerických občanů a pomoci ochránit ostatní národní státy a jejich občany před podobnými útoky, jako byl útok 11. září 2001. Tito mezinárodní teroristé měli být zadrženi a souzeni za porušení válečných zákonů před vojenskými tribunály. Posílila se tím mimo jiné moc

⁸ Donnelly, Jack. „International human rights“ in *Wars on Terrorism and Iraq*, ed. Weiss, G., Crahan, M. and Goering, J. (New York, London: Routledge, 2004), s. 102.

⁹ Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001.

¹⁰ „USA PATRIOT Act“, Encyklopedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/USA-PATRIOT-Act> (staženo, 5.P2. 2018)

¹¹ Podobné schéma bylo do té doby používáno s drogovými dealery a dalšími organizovanými zločinci.

¹² „PATRIOT Act“, History, <https://www.history.com/topics/patriot-act> (staženo, 11. 3. 2018)

ministerstva obrany, kterému byl svěřen dohled nad vazbou, a především nad vojenskými tribunály, čímž se omezila justiční moc domácích a mezinárodních soudů.¹³

Uvěznění měli být všichni, kteří byli buď členy Al-Kájdý, nebo je vědomě ukrývali, či se zapojili, pomohli nebo plánovali spáchat akt mezinárodního terorismu, který by způsobil škodu Spojeným státům nebo zranění amerických obyvatel. Co se týče zacházení, s vězni mělo být zacházeno humánně, mělo jim být opatřeno oblečení, dostatek vody i jídla a měli smět svobodně vykonávat své náboženství.¹⁴

Memoranda o mučení

Takzvaná „torture memos“ jsou memoranda vydávaná Ministerstvem spravedlnosti, z nichž některá zkoumala legálnost použití některých výslechových metod, které by byly pod Ženevskou konvencí považovány za mučení nebo jiné kruté zacházení. V sérii lednových memorand z roku 2002 profesor práv a bývalý zaměstnanec ministerstva John C. Yoo obhajoval nestíhatelností představitelů Spojených států před mezinárodním soudem za způsob vyslýchání a nakládání s vězni, jelikož zajatci nespádali pod Ženevské úmluvy.¹⁵ Tento postup pak podpořilo memorandum Alberta R. Gonzalese, poradce v Bílém domě, z 25. ledna 2002, směřované přímo do rukou prezidenta.¹⁶ Toto stanovisko však nebylo jednotné, což dokládá memorandum z 26. ledna od Colina L. Powella, tehdejšího ministra zahraničních věcí, který se obával, že odmítnutí Úmluv povede k možnému porušování jejich zásad v chování vůči americkým vojenským zajatcům a celkově ke zhoršení zahraničních vztahů.¹⁷

¹³ Greenberg, Karen J., *The Least Worst Place: How Guantanamo Became the World's Most Notorious Prison* (New York: Oxford University Press, 2009), s. 3.

¹⁴ „Presidential Military Order re: Detention, Treatment and Trial of Certain Non-Citizens in the War Against Terrorism, The Torture Data, https://www.thetorturedatabase.org/document/military-order-white-house-detention-treatment-and-trial-certain-non-citizens-war-against-t?pdf_page=2 nebo <https://2001-2009.state.gov/coalition/cr/prs/6077.htm> (staženo, 28. 2. 2018)

¹⁵ „Memorandum for William J. Haynes II“, The National Security Archive, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB127/02.01.09.pdf> (staženo, 3. 3. 2018)

¹⁶ „Memorandum for the president from Alberto R. Gonzales“, The National Security Archive, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB127/02.01.25.pdf> (staženo, 3. 3. 2018)

¹⁷ „Memorandum for Alberto R. Gonzales, Counsel to the President“, in *The Torture Papers*, s. 172–217.

Dvě následující memoranda: Memorandum od Jay S. Bybee, ospravedlňující použití mučení při výslechu členů Al-Kajdy¹⁸ a memorandum ministerstva obrany z roku 2002, popisující postupy při výslechu¹⁹ podporují snahy najít legální cestu pro „účinnější“ metody k získání informací.

Memorandum pro poradce prezidenta ze srpna 2002 se zabývá možnostmi, jak je možné obejít definici mučení v Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu jednání a tu v americkém kriminálním zákoníku číslo 18, sekce 2340(A) (pro federální zločiny). Podle tohoto zákoníku fyzická bolest, která se může označit za mučení, musí dosahovat takové výše jako při selhání orgánů nebo smrti. V případě psychické bolesti je to takové množství, které způsobí vážnou mentální újmu trvající několik měsíců či let.²⁰

Právníci pracující na tomto memorandu shledali, že válka proti teroru přináší určité výjimky a že v této nově vzniklé situace je povoleno použít metody, které by za normálních okolností sekci 2340 A porušovaly. Další praktiky byly povoleny také proto, že jejich výsledkem není dostatečná bolest, která by praktiku definovala jako mučení.²¹

Memorandum ministerstva obrany z prosince roku 2002 (zrušeno v lednu 2003) explicitně rozděluje výslechové techniky do tří kategorií, podle stupně agresivity. Mělo za úkol vyřešit „problém“, kdy byly možnosti vyšetřovatelů dost limitovány a nemohli použít důkladnější techniky pro získání informací od nespolupracujících vězňů. První kategorie obsahuje mírné praktiky, jako křik, lhaní o daných informacích nebo o vyšetřovatelově identitě.²²

Druhá kategorie povoluje uzavření na samotku až po 30 dní, využití zfalšovaných dokumentů, použití stresových pozic maximálně na čtyři hodiny (na první stránce se podepisující D. Rumsfeld vyjádřil, že by se to mohlo protáhnout na 8-10 hodin), zabavení oblečení i komfortních věcí, výslech trvající déle než 20 hodin, využití vězňových fobií a naposledy oholení, které je v muslimském světě zakázané.²³

¹⁸ „Memorandum for Alberto R. Gonzales“, FindLaw.com, <http://news.findlaw.com/nytimes/docs/doj/bybee80102mem.pdf> (staženo, 25. 2. 2018)

¹⁹ „Action memo from William J. Haynes II“, The National Security Archive, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB127/02.12.02.pdf> (staženo, 3. 3. 2018)

²⁰ „Memorandum for Alberto R. Gonzales“, FindLaw.com.

²¹ Ibid.

²² „Action memo from William J. Haynes II“, The National Security Archive.

²³ Ibid.

Všechny praktiky ze třetí kategorie musely být nejdříve schváleny vrchním velitelem tábora a měly se použít pouze na malé procento těch nejodolnějších vězňů. O těchto technikách se generál James T. Hill na druhé straně memoranda vyjádřil jako o pravděpodobně nelegálních pod americkým právem, nicméně nezbytných pro zlepšení postupu při získávání informací. Tyto techniky obsahovaly použití waterboardingu²⁴, vystavení zimě (většinou použitím klimatizace), vyhrožování vězňově rodině při nespolupráci nebo lehké strkání.²⁵

Memorandum bylo zrušeno jen měsíc po svém zavedení, a to na základě memoranda od Alberta J. Mora, který v něm upozorňoval na kruté praktiky, které v Guantánamu dosahovaly až mučení. Stejný měsíc byla ustanovena pracovní skupina ministerstva obrany, která měla prozkoumat a přehodnotit výslechové metody – její finální zpráva z dubna 2003 podala návrhy na schválné metody a shledala vrchního velitele vojsk, prezidenta Spojených států, nevázaného k domácímu ani mezinárodnímu právu zakazujícímu mučení. Touto zprávou neměli být žádní vládní pracovníci, kteří se mučení pod rozkazem prezidenta dopustili, souzeni.²⁶

Nepřátelský bojovník

Navzdory Ženevským konvencím, podle kterých by alespoň údajní členové a bojovníci Talibánu zasluhovali status „válečných zajatců“ a podle toho i podobné zacházení, Bushova administrativa se rozhodla všechny zajatce označit jako „nezákonné nepřátelské bojovníky“ (unlawful enemy combatants). Toto označení spojuje válečný (nepřátelský bojovník) a právní (zločinec) přístup. Pojem nezákonný nepřátelský bojovník obsahuje vybrané prvky z obou přístupů.

Válečný postoj/přístup pracuje s pojmem nepřátelského bojovníka a umožňuje vojákům bez jakýchkoli následků nepřítele zastřelit. To souvisí i s důkazními materiály, jejichž důležitost je ve válečném konfliktu odsunuta a voják tak nemusí složitě dokládat, zda se opravdu jedná o nepřátelského bojovníka či o civilistu – pokud se domnívá, že představuje nebezpečí jemu i okolí (nemusí existovat důkaz, že se tak už stalo v minulosti, stačí obava), může ho střelit či zajmout bez ničeho víc než domněnky.

²⁴ Od roku 2009 podle Amnesty International technika vykazující známky mučení; vězeň je přivázan ke stolu, přes obličej má položený ručník a dozorce polévá ručník vodou, což ve vězňovi vyvolává pocit topení se.

²⁵ Ibid.

Jakmile se nepřítel vzdá nebo nechá zajmout bez boje, dostává se mu zvláštní zacházení. Žádný nepřítel nesmí být trestán za svou roli ve válečném konfliktu, ani s ním nesmí být zle zacházeno u výslechu, a to ani když odmítne odpovídat na otázky. Hned po skončení konfliktu, jehož se účastnili, však musí být propuštěni na svobodu.²⁷

Americká vláda však na teroristy nepohlíží jenom z válečného pohledu jako na nepřátelské bojovníky, ale z právního hlediska jako na kriminálníky, kteří jsou většinou za svoje činy trestáni. Mají však podle práva možnost na obhajobu před soudem a funguje zde presumpce nevinny.²⁸

Spojením těchto dvou přístupů vznikla tzv. legální černá díra, která kombinací hodicích se přístupů vytváří prostor pro chování nepokryté mezinárodními smlouvami. Pro nezákonného nepřátelského bojovníka neexistuje presumpce nevinny a nemá právo na obhájení své „nevinny“ před soudem. Jelikož se teroristi neshromažďují do uniformovaných složek a většina z nich nemá ani jiné označení, nemají právo na označení válečného zajatce a s ním spojené výhody. V souladu s válečným přístupem mohou být zadrženi i jen na základě podezření z možného budoucího útoku.²⁹ Vězni se vymykají i americkému právu Habeas Corpus, podle kterého mají všichni uvěznění Spojenými státy právo na soud, který by zhodnotil legálnost jejich zadržení.³⁰

Pojem nepřátelský bojovník existoval už před válkou proti teroru a zahrnoval všechny bojovníky, kteří se zapojili do boje na straně nepřátelského státu nebo jiného nestátního útvaru, a kteří spadali pod ochranu Ženevských konvencí. Americká vláda však vydala prohlášení, že na bojovníky Al-Kajdy a Talibánu se ochrana Ženevských konvencí vztahovat nemůže i proto, že konvence pojednávají o státech a Al-Kajda takovou podmínku nesplňuje. V memorandu Johna Yooa a Roberta J. Delahuntyho je podotknuto, že se Konvence zabývají pouze konflikty mezi státy nebo občanskou

²⁶ „The Interrogation Documents: Debating U.S. Policy and Methods“, The National Security Archive, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB127/index.htm> (staženo, 3. 3. 2018)

²⁷ Luban, David. „The War on Terrorism and the End of Human Rights“, *Philosophy & Public Policy Quarterly*, 22 (2002), s. 9.

²⁸ Ibid., s. 10.

²⁹ Ibid., s. 10.

³⁰ „What is an enemy combatant“, Politico, <https://www.politico.com/story/2013/04/what-is-an-enemy-combatant-090436> (staženo 12. 1. 2018)

válkou. Konflikt s Al-Kajdou ale Spojené státy považují za konflikt mezi státem a nestátní organizací, a tato kategorie není v Konvencích obsažena.³¹

V případě zajatců z řady členů Talibánu se neargumentovalo tím, že by to byl nestátní aktér, ale tím, že v době, kdy Talibán prakticky ovládal Afghánistán (není považován za vládu), Afghánistán už nebyl funkčním státem (popisován jako „failed state“ – zhroucený stát). Talibán tak zařadili kvůli podobnosti vojenské domobrany a náboženské ideologie na úroveň Al-Kajdy.³²

Situace v Iráku byla však ještě o něco více odlišná. Tam bylo vězňům podle mezinárodního práva udělen status válečného vězně. Jelikož byli bojující proti americkým vojskům považováni za pozůstatek Husajnovy armády, jednalo se jasně označenou jednotku, která byla Konvencemi uznána.³³

³¹ John Yoo a Robert J. Delahunty memo 2002 in *The Torture Papers: Road to Abu Ghraib*, s. 48-50.

³² *Ibid.*, s. 39.

Zacházení s vězni

Následující kapitola je rozdělena do tří hlavních podkapitol – na praktiky ve věznicích Guantánamo Bay a Abú Ghrajb, a problematiku vojenských tribunálů.

1. Guantánamo Bay

Vojenské vězení na americké vojenské základně na Kubě vzniklo koncem roku 2001. V lednu 2002 byli do tábora dopraveni první vězni, kteří byli umístěni do části zvané Camp X-Ray, který sloužil pro provizorní umístění před dostavením Campu Delta. Hlavní část práce o Guantánamo Bay se týká právě druhého campu, jehož činnost se, i přes neúspěšný pokus prezidenta Baracka Obamy tábor zavřít, podařila alespoň omezit a počet vězňů snížit. Tato politika se změnila nástupem Donalda Trumpa, který v lednu roku 2018 podepsal výkonné nařízení o udržení chodu věznice.³⁴

1.1. Camp X-Ray

Camp X-Ray se skládal z pěti částí, z nichž každá obsahovala šest bloků cel, všechny obehnané drátovým plotem.³⁵ Cely měly betonovou podlahu a byly strukturovány tak, aby spolu vězni nemohli navzájem komunikovat. Struktura cel připomínala spíše klec, což znamenalo, že vězni nebyli chráněni před vnějšími podmínkami (vedro, dusno, déšť). V celách bylo celých 24 hodin denně rozsvíceno, což vedlo ke spánkové deprivaci.³⁶

Povoleným majetkem bylo pár ručníků, prostěradlo s příkrývkou a podložkou na spaní, kartáček na zuby, sandále a mýdlo se šampónem pro osobní hygienu. Každá cela měla k dispozici dva kyblíky, jeden na skladování vody a druhý pro vykonávání malé potřeby – pokud někdo potřeboval na záchod, dozorce ho v poutech dovedl do kabinky, kde byl vězeň pod stálým dohledem. Dozorci však toto zacházení později začali

³³ Martin, Michael J., *The Iraqi Prisoner Abuse Scandal* (San Diego: Lucent Books, 2005), s. 28.

³⁴ „Donald Trump signs executive order to keep Guantanamo Bay open“, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/us-news/2018/jan/30/guantanamo-bay-trump-signs-executive-order-to-keep-prison-open> (staženo, 28. 3. 2018)

³⁵ „Guantanamo Bay: Inside the empty, rotting 'torture' blocks of Camp X-Ray“, *The Telegraph*, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/usa/9321836/Guantanamo-Bay-Inside-the-empty-rotting-torture-blocks-of-Camp-X-Ray.html> (staženo, 7. 2. 2018)

³⁶ Worthington, Andy, *The Guantanamo Files: The Stories of 759 Detainees in America's Illegal Prison* (London, Ann Arbor: Pluto Press, 2007), s. 131.

využívat pouze jako privilegium, což vedlo ke zhoršení hygieny (spousta vězňů trpěla úplavicí a dalšími nemocemi) ve všech blocích.³⁷

Za sebemenší přestupky byly povolené předměty zabavovány, při „závažnějších“ případech byla na potrestání vězňů vyslána jednotka ERF (The Extreme Reaction Force). ERF je speciální jednotka složená z pěti mužů, kteří mají za úkol násilím uklidnit revoltující vězně. V rámci kampu X-Ray byli dle výpovědi Mohammeda Saghira často trestáni vězni, kteří se snažili modlit, což má být podle článku 18 Všeobecné deklarace lidských práv umožněno všem bez výjimky. Použití násilí bylo v určitých případech nepřiměřené a mělo pravděpodobně sloužit jako exemplární případ pro ostatní. Svědčí o tom zkušenost Tareka Dergoula, který byl po odmítnutí třetího prohledání cely v jeden den brutálně zbit, topen v záchodě, svázan, a nakonec mu bylo oholeno obočí, vousy i vlasy.³⁸

Vězni byli po téměř celou dobu v naprosté samotě, možnost osprchovat se měli pouze jednou týdně (pokud vůbec), což byl také jediný čas, kdy kromě výslechů opouštěli celu. Jazyková bariéra mezi vězni a dozorčími také hrála svou roli v izolaci, kterou zažívali. Podle výpovědi některých vězňů byl psychologický nátlak horší než nehostinné podmínky v celách. Nevěděli, kde a na jak dlouho jsou drženi, navíc jim bylo podle výpovědí vyhrožováno od dozorců, že je mohou kdykoliv zabít bez toho, aniž by to kdokoliv zjistil. Psychicky nepomohl ani fakt, že byly oranžové vězeňské kombinézy, které měli vězni po celou dobu na sobě, spojovány v arabských zemích s blížícím se trestem smrti.³⁹

1.2. Camp Delta

Nový účelový tábor, Camp Delta, se skládal z několika bloků o 48 celách, seřazených do dvou řad. Kromě předmětů zmíněných již výše, si vězni „přilepšili“ v zařízení cely – především stabilní postel a umyvadlo s tekoucí (ale žlutou) vodou. Podmínky zůstaly stejné – teplotu v cele stále ovlivňovalo vnější počasí a světlo bylo rozsvíceno celé dny a noci.⁴⁰

Chod tábora byl rozdělen mezi dvě jednotky: Joint Task Force 160, která měla na starosti administrativu a každodenní chod věznice a již velel brigádní generál Rick Baccus, a Joint Task Force 170, která se starala o výslechy a v jejímž vedení byl

³⁷ Ibid., s. 131.

³⁸ Ibid., s. 133.

³⁹ Ibid., s. 131 --32.

⁴⁰ Ibid., s. 134.

generálmajor Michael E. Dunlavey. Oba velitelé se v přístupech vůči vězňům dost lišili, což v listopadu roku 2002 vedlo ke sloučení jednotek a personálním změnám. Ricka Baccuse, považovaného až za příliš mírného v chování vůči zadrženým, a Michaela Dunlaveyeho vyměnil na pozicích generál major Geoffrey Miller, s nímž se pojí nejkontroverznější praktiky historie Guantánama. Přestože na základně působil necelé dva roky, zavedené praktiky, a především systém rozdělení vězňů do několika úrovní, vydržely.⁴¹

Spojení JTF160/170 vedlo k tvrdším životním podmínkám vězňů. Zcela poprvé zde došlo ke splynutí vyšetřující agentury a vojenských bezpečnostních sil – ve skutečnosti to znamenalo udržování nekomfortní atmosféry po celou dobu pobytu pomocí fyzických trestů, neposkytnutí lékařské pomoci při zdravotních problémech, zabránění modlitbám nebo zabavení osobních předmětů.⁴² Společně s tím došlo vůbec poprvé k zaměstnání armádních i civilních odborníků přes behaviorismus. Ti měli za úkol najít co nejvíc slabin, které mohli vyšetřovatelé použít proti vězni při reálném výslechu (rodina, víra apod.).⁴³

Přístup a chování dozorců k vězňům se staly součástí přípravy k výslechu. Vězni byli mimo jiné rozděleni do čtyř skupin podle ochoty spolupracovat a byli tak i odlišeni pomocí barev vězeňské kombinézy nebo povolených předmětů – vězni na úrovni 1, která značila nejvíce spolupracující vězně, dostali privilegium nosit bílé kombinézy, které v muslimské kultuře značí vyšší postavení, společně s povolením vlastnit modlitební matračku nebo vlastní roli toaletního papíru. Vězni na úrovni 4 přišli i o prostěradlo a matraci a byli nuceni nosit oranžové kombinézy.⁴⁴

Nařízení a rady, podle kterých se zaměstnanci tábora měli vůči vězňům chovat, byly obsaženy v několika dokumentech, jako například Army Field Manuals, jednotlivá táborová nařízení či zvláštní rozkazy ohledně chodu tábora. Ty poslední byly vydávány častěji než všechna ostatní nařízení, občas i každý den nebo každou směnu. Jako doplnění sloužily tzv. Standard Operating Procedures Manuals (dále SOPs), které byly

⁴¹ Fletcher, Laurel E. a Stover, Eric. *The Guantanamo effect: Exposing the consequences of U.S. detention and interrogation practices* (Berkeley, Los Angeles, London: University of California press, 2009), s. 44–45.

⁴² Worthington, *The Guantanamo Files*, s. 192.

⁴³ Fletcher, Stover, *The Guantanamo effect*, s. 44, 46.

⁴⁴ *Ibid.*, s. 44.

vydávány na určitý časový úsek (většinou rok). Týkaly se postupu při přijímacím procesu, krmení nebo samotného zadržení a umístění do cel.⁴⁵

1.3. Praktiky obecně

1.3.1. Modlení

Podle Ženevských konvencí má každý vězeň právo na provozování své náboženské víry. V případě vězňů v Guantánamu se toto právo z valné většiny týkalo provozování islámu. SOP pro rok 2004 obsahoval upozornění, jak by se v těchto případech měli dozorcí chovat – nedotýkat se vězněva Koránu, pokud se tak však stane, tak pouze v čistých rukavicích nasazených před zraky vězně, dotýkat se pouze pravou rukou a nepokládat ho nikam do blízkosti toalety, umyvadla, jiného špinavého/vlhkého místa nebo na podlahu.

Vyskytuje se však několik případů, kdy byly SOP i Ženevské konvence v tomto smyslu porušeny. Ať už se jednalo o prohlídky cel v čase modlitby, nebo o pouštění hlasité hudby, zpívání nebo posmívání se vězňům při modlení, všechny tyto přestupky hrubě narušovaly práva vězňů na nevyrušené provozování své víry, což je garantováno Všeobecnou deklarací lidských práv. Jsou případy, kdy dozorcí či vyšetřovatelé nutili vězně vypít alkoholický drink či sníst vepřový pokrm, přestože je to proti jejich víře. Stejně tak holení, které bylo sice povinné při přijetí do tábora, někteří však byli tímto způsobem trestáni i v průběhu zajetí.⁴⁶

Je nutné pochopit, že pro muslimy je proces modlení posvátný. Proto je podobná narušování ponižovala a urážela, což vedlo k několika případům protestů a hladovky, jako například v únoru roku 2002, kdy dozorce přerušil modlitbu jednoho vězně kvůli ručníku, který měl kolem pasu (vězeňská kombinéza měla vzadu na kalhotách rozparek, tudíž si většina vězňů při modlitbě vypomáhala ručníkem). Tento incident vyvolal dvoutýdenní hladovku.⁴⁷

Protesty proti ponižujícímu zacházení došly až tak daleko, že se několik vězňů pokusilo o sebevraždu. Jeden takový případ vyvolala informace, že jeden z vyšetřovatelů hodil při výslechu Korán na zem – to spustilo řetězovou reakci pokusů o sebevraždu oběšením se v celách.⁴⁸

⁴⁵ Ibid., s. 46.

⁴⁶ Ibid., s. 53–55.

⁴⁷ Ibid., s. 54–55.

⁴⁸ Ibid., s. 55.

1.3.2. Lékařská péče

Přístup k lékařské péči byl v táboře velmi omezený a často záviselo na vězňově ochotě spolupracovat s vyšetřovatelem, což je zakázáno jak Ženevskými konvencemi, tak i Army Field Manual. Přestože má každý vězeň podle Ženevských konvencí právo na měsíční prohlídku a okamžité vyšetření v případě problému, jeho zdravotní stav byl v několika případech využíván pro rychlejší získání informací. Zda mají vězni právo k dostání lékařské péče tak nerozhodovali dozorcí, ale vyšetřovatelé. Ti bez potřebných povolení, i přes nespolupráci personálu nemocnice, získali informace z lékařských záznamů vězňů/pacientů, a mohli tak využít slabin, které vězňova zdravotní minulost vykazovala. Ať už se jednalo o bolest zubů, ránu na těle či neposkytnutí vhodných protéz a jiných důležitých pomůcek, jednalo se o porušení fundamentálních práv každého vězně.⁴⁹

1.4. Praktiky při výslechu

Logistika výslechů a jejich frekventovanost se změnila po nástupu generál majora Geoffrey Millera. Zatímco v roce 2002 zažili vězni za celý rok něco málo okolo pěti výslechů, po nástupu Millera se toto číslo několikrát znásobilo (v některých případech až ke 150 výslechům ročně). Společně s ním však přišel tvrdší přístup k vězňům, a tyto nové praktiky jsou rozepsány níže. Začala se více využívat izolace, takže nebylo výjimkou, že byli vězni umístěni na samotku až na několik týdnů před samotným výslechem.⁵⁰

1.4.1. Pomoc expertů

Jak již bylo zmíněno výše, vyšetřovatelé spolupracovali s odborníky na behaviorismus v programu Behavioral Science and Consultation Team (dále BSCT). Tento program byl velmi kontroverzní a kritizovaný, především kvůli tomu, že odborníci učili vyšetřovatele, jak vytvořit nátlak na vězně, nabídnout určitou odměnu za informaci či si odpověď vynutit. Jejich úkolem bylo také tvoření psychologických profilů nebo účastnění se vlastního výslechu (v místnosti či za zrcadlem). Protože poskytování osobních informací o vězních podle Mezinárodního výboru pro Červený

⁴⁹ Ibid., s. 58.

⁵⁰ Worthington, *The Guantanamo Files*, s. 196.

kříž porušovalo lékařský kodex, v roce 2008 se po dlouhých debatách rozhodlo o zákazu konzultací členů Americké psychologické asociace s vyšetřovateli v GTMO.⁵¹

1.4.2. Svazování a stresové pozice

Memorandum ministerstva obrany z konce roku 2002 povoluje použití svazování a dalších stresových pozic (dlouhé stání apod.), a přestože bylo memorandum o měsíc a půl později zrušeno, je dokázáno, že tyto praktiky byly využívány před i po tomto krátkém období.⁵²

Tyto praktiky byly občas využívány dokonce několik hodin (celou noc/den) v kombinaci s dalšími podněty (např. hlasitá hudba). Často ke svazování a využívání stresových pozic docházelo až po neuspokojivém výslechu, kdy vyšetřovatel tuto možnost využil a v rozmezí několika hodin se na stejné otázky ptal znovu, dokud se dotyčný nepřiznal nebo dokud doba nepřekročila únosnou mez.⁵³ Při této praktice také docházelo k ponižování vězňů skrze posměšky dozorců, kteří se do místnosti opakovaně vraceli a dotyčného ponižovali, např. jej nepustili na toaletu a pak se mu vysmívali kvůli pomočeným kalhotám.⁵⁴

1.4.3. Manipulace s prostředím

Tato podkapitola se zabývá změnou prostředí vězňů ve smyslu jejich umístění do izolace jako přípravy před výslechem či jako trestu, a záměrnou manipulací s tepelnými podmínkami v cele nebo vyšetřovací místnosti. V těchto místnostech byli vězni drženi od několika hodin až po dny a týdny ve svázaných pozicích na zemi a s puštěnou klimatizací, bez možnosti se před zimou jakkoliv chránit (při několika ojedinělých situacích byli zbaveni i vězeňské uniformy). Délka držení v tomto prostředí většinou nebyla předem známa, což mělo podle výpovědí velký vliv na mentální zdraví.⁵⁵

S touto manipulací souvisí také časté používání blikajících světel a hlasité hudby, která byla pouštěna z reproduktorů blízko věžňovy hlavy. Tato praktika trvala až několik hodin a způsobila, že vězni ztratili pojem o čase.⁵⁶

⁵¹ Fletcher, Stover, *The Guantanamo effect*, s. 60–61.

⁵² Ibid., s. 62–63.

⁵³ Ibid., s. 63.

⁵⁴ Worthington, *The Guantanamo Files*, s. 196.

⁵⁵ Fletcher, Stover, *The Guantanamo effect*, s. 64.

⁵⁶ Ibid., s. 65.

Dlouhodobé udržování vězňů v izolaci společně s neurčením délky jejich trestu (nevěděli, kdy jejich pobyt skončí, pokud vůbec) způsobovalo psychické problémy a v některých případech i opakované pokusy o sebevraždu.⁵⁷ Vliv na mentální zdraví vězňů potvrdila i zpráva z roku 2006 od skupiny expertů vyslaných OSN, kteří shledali, že jen v roce 2003 tyto praktiky vedly k „vážným psychickým onemocněním, přes 350 případům sebepoškozování, individuálním a hromadným pokusům o sebevraždu a rozšířeným a dlouhotrvajícím hladovkám.“⁵⁸

1.4.4. Spánková deprivace

Tato technika byla prováděna buď buzením vězňů bezprostředně po usnutí, nebo stěhováním z cely do cely. U některých bylo stěhování do jiných cel prováděno každé dvě hodiny, klidně až několik týdnů (u jednoho případu se uvádí až osm měsíců). Důsledkem bylo hubnutí, halucinace a jiné psychické problémy vězňů.⁵⁹

1.4.5. Sexuální ponižování

Zde se setkáváme opět s něčím, co mohlo být využíváno především proto, že se většina vězňů hlásila k islámu. Jako je pro muslimy proces zacházení se svatou knihou něco podobného jako obřad, stejně tak berou velmi striktně svou nahotu i vztah mezi nesezdanou ženou a mužem. Při této praktice nedocházelo ke zranění nebo halucinacím, jako se to stávalo u praktik výše, docházelo však k ponižování a degradaci osobnosti. Na starosti to měly většinou dámské dozorkyně, které vězně sváděly nebo se před nimi svlékaly, zatímco celý proces sledovali ostatní dozorcí/vyšetřovatelé v místnosti za zrcadlem.⁶⁰

Ačkoliv se může zdát, že jednotlivé praktiky nevykazují prvky mučení ani do jisté míry krutého a nelidského zacházení, a tudíž se nedají považovat za zcela protiprávní nebo porušující lidská práva (výjimkou je zacházení s vězni při modlení nebo manipulace s Koránem, jelikož je provozování víry chráněno Všeobecnou deklarací lidských práv, čl. 18), jejich kombinace v dlouhodobém měřítku, což se u několika případů stalo, už prvky „krutého, nelidského a ponižujícího chování“ nese.

⁵⁷ Ibid., s. 73–74.

⁵⁸ Ibid., s. 72.

⁵⁹ Worthington, *The Guantanamo Files*, s. 197.

⁶⁰ Ibid., s. 197–198.

2. Abú Ghrajb

Jméno bagdádské věznice bude navždy spojeno s fotografiemi, které pronikly do světa pomocí pořadu 60 Minutes a kontroverzí, kterou vyvolaly. S problematickým zacházením s vězni právě v této věznici byl původně spojen předchozí režim Saddáma Husajna, za něhož byla věznice využívána jako prostor k mučení a náhodného zabíjení politických a jinak režimu nepříjemných lidí. Za Saddáma Husajna věznice představovala místo „mučení, degradace a poprav.“⁶¹

Věznici Abú Ghrajb na předměstí Bagdádu převzala americká armáda po invazi 2003 a po svržení Husajnova režimu, částečně ji opravila a zmodernizovala. Po pádu režimu se americká vojska musela vypořádávat s odbojem z řad civilistů, které po dopadení rozhodla umístit do opravené věznice, pojmenované Bagdádské centrální nápravné zařízení.⁶²

Abú Ghrajb se od Guantánama liší v jedné základní věci – profesionalitě vojáků. Většina z těch umístěných do nápravného zařízení v Iráku pod velením brigádního generála Janis Karpinski neměla žádnou zkušenost s prací ve věznici a se zacházením s vězni. V tom vězí dle mého názoru největší problém. Velká část z nich počítala s o dost kratší intervencí a jako své působiště si nepředstavovali věznici uprostřed válečné zóny, což ovlivnilo jejich další chování i proto, že na ně byl kvůli částečnému selhání intervence kladen větší důraz pro získání informací.⁶³

Kvůli důležitosti, která byla kladena na veškeré informace, které se mohou získat z vězňů v Abú Ghrajb, tábor v polovině srpna 2003 navštívil generálmajor Geoffrey Miller (viz kapitola Guantánamo) s radami o zlepšení metod výslechu. Po Millerově odjezdu byla většina praktik a metod schválena starším vojenským velitelem, generálním poručíkem Ricardem Sanchezem, a do čela věznice se postavili pracovníci armádní zpravodajské služby.⁶⁴ Dozorci dostali za úkol, podobně jako v Guantánamu, „vytvořit fyzické i psychické podmínky vězňů pro příznivé výsledky výslechu.“⁶⁵

I po změně vedení věznice zde existovaly dvě hlavní skupiny – vyšetřovatelé a armádní policie s dozorcí. Vyšetřovatelé často používali smyšlená jména a málokdy se nechali od dozorců identifikovat (proto se jim občas říkalo duchové), často tak vznikl

⁶¹ Martin, *The Iraqi Prisoner Abuse Scandal*, s. 16.

⁶² Ibid., s. 20.

⁶³ Ibid., s. 20–24.

⁶⁴ Ibid., s. 25–29.

⁶⁵ „Road to Abu Ghraib“, Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/report/2004/06/08/road-abu-ghraib> (staženo 19. 1. 2018)

informační „šum“ a proto zde podle Michaela J. Martina, autora *The Iraqi Prisoner Abuse Scandal*, došlo k překračování povolených hranic při zacházení s vězni.⁶⁶

Jelikož se stejné praktiky, které byly používány v Guantánamo Bay, implementovaly i do systému v iráckém nápravném zařízení, bylo by zbytečné všechny tyto techniky zdlouhavě popisovat znovu. Rozhodla jsem se zaměřit na to, čím se situace v Abú Ghrajb lišila. Praktiky, které budou součástí následujících odstavců, se odehrávaly především v místě Tier 1, jednoho z bloků cel v zařízení, ve kterém operovala 372. rota armádní policie. To, že došlo k nezákonnému chování vůči vězňům, dosvědčuje obvinění několika dozorců a následný trest několika z nich.

2.1. Zacházení s vězni v Tier 1

Praktiky provozované v tomto prostoru jsou pravděpodobně jedny z nejkontroverznějších. Je důležité podotknout, že k nejhoršímu zacházení docházelo za noční směny, především za přítomnosti vojína Granera ml., rotného Fredericka, vojína England, podplukovníka Jordana a dalších, nejednalo se o kolektivní chování všech dozorců pracujících v Tier 1.

2.1.1. Modlení a víra

Podobně jako v Guantánamu, i zde docházelo k narušování svobodných projevů víry, a to v několika ohledech. V mnoha případech byla zesměšňována a zpochybňována jejich víra nejen verbálními posměšky, ale i fyzickou silou. O jednom takovém případě vypověděl Ameen Sa'eed Al-Sheik, bývalý vězeň, kterého dozorce manipulací se zlomenou nohou nutil do zavržení Islámu a modlení se k Ježíši.

Mezi další případy, které se týkaly většího počtu vězňů, bylo odepření nočního přidělu jídla při Ramadánu, vysvlečení mužů a nucení do sexuálních pozic, při kterých si je dozorcí fotografovali apod.⁶⁷ Jakékoliv chování, které neumožňuje vězňům svobodný projev víry, jde proti článku 18 Všeobecné deklarace lidských práv a článku 34 Třetí ženevské úmluvy.

2.1.2. Sexuální ponižování a zneužívání

⁶⁶ Martin, *The Iraqi Prisoner Abuse Scandal*, s. 31.

⁶⁷ *Ibid.*, s. 36–39.

V Abú Ghrajb více než v ostatních věznicích docházelo kvůli nedostatečnému výcviku dozorců k mnoha případům sexuálního ponižování. To vyplývá nejen ze zveřejněných fotografií, ale také z výpovědí vězňů i personálu. Nejčastějším jevem bylo svlečení do naha a svazování, nasazování dámského prádla na hlavu nebo stavění vězňů do nepříjemných pozic s ostatními. Výjimkou nebyla nucená masturbace před spoluvězni či dámským personálem, zatímco se ostatní dozorcí posmívali a pořizovali fotografie. Výpověď určitých vězňů hovoří dokonce i o nejméně dvou případech znásilnění.⁶⁸

Nahota byla v Tier 1 častým faktorem, který neměl tolik fyzických následků, jako spíše těch psychických. V kombinaci s dalším sexuálním ponižováním vedla ke ztrátě důstojnosti a v některých případech i k několika pokusům o sebevraždu.⁶⁹

2.1.3. Další praktiky

Na žádost generálporučíka Ricarda S. Sancheze provedl generálmajor Antonio M. Taguba v první polovině roku 2004 rozsáhlé vyšetřování o údajných přestupcích v chování mezi říjnem a prosincem roku 2003, jehož výsledky byly zveřejněny ve zprávě AR 15-6 (Army Regulation). Zpráva shledala, že v tomto období je hned několik případů, které vykazují „sadistické, zjevné a až nenávistné, trestuhodné týrání“⁷⁰, a že se vojáci pracující v táboře (speciálně v Tier 1) dopustili „odporných činů a vážného porušení mezinárodního práva“.⁷¹

Na základě výpovědi podezřelých a vězňů se potvrdilo používání praktik typu: bití, fackování a kopání do vězňů; nahrávání a fotografování nahých vězňů; nucené aranžování zajatců do různých sexuálních pocit pro fotografii; nucení vězňů svléknout se a zůstat tak několik dní; nucení mužských vězňů nosit dámské prádlo; nucení skupiny mužských zajatců k uspokojování se navzájem, zatímco jsou foceni a natáčeni na videokameru; sex mužského dozorce s vězenkyní; použití armádních psů k vystrašení,

⁶⁸ Ibid., s. 38–39.

⁶⁹ Ibid., s. 39.

⁷⁰ „Torture at Abu Ghraib“, The New Yorker, <https://www.newyorker.com/magazine/2004/05/10/torture-at-abu-ghraib> (staženo, 23. 2. 2018)

⁷¹ „Beyond Abu Ghraib: detention and torture in Iraq“, Amnesty International, <https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/mde140012006en.pdf> (staženo, 10. 1. 2018), s. 10.

z čehož nejméně v jednom případě došlo k napadení; nasazení obojku pro psa věžňovi kolem krku a pózování na fotku; pózování u mrtvého těla apod.⁷²

Několik dalších praktik bylo potvrzeno na základě výpovědí vězňů⁷³, a to: lití studené vody na nahé zajatce, bití dřevěným nástavcem a židlí, vyhrožování mužským zajatcům znásilněním, rozbíjení chemických světel a lití jejich tekutiny na vězně, anální znásilnění dřevěným nástavcem nebo chemickým světlem, vyhrožování nabitou zbraní apod.⁷⁴

Na fotografiích⁷⁵ pořízených samotnými aktéry týraní jsou některé z výše zmíněných praktik vyobrazeny. Zarážejícím faktem je samozřejmě pózování některých z dozorců, a to jmenovitě vojína Charlese Granera ml. a Sabriny Harmonové, kromě jiného i u mrtvého těla nejmenovaného zajatce.

3. Vojenské tribunály

Guantánamo Bay

Vojenské tribunály byly zřízeny prezidentovým vojenským nařízením ke konci roku 2001 a měly rozhodnout o tom, zda je vězeň vinen z obvinění, jimž čelí, a jaký má dostat trest. Na rozdíl od civilního soudu však vězeň neměl právo na obhájce a dopředu nevěděl, na základě čeho je obviněn. Takto nastavené podmínky hrubě porušovaly Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR). Článek 9 určuje, že každý zatčený má být obeznámen s důvodem zatčení a obvinění, kterému čelí. V případě, že by se prokázala jeho nevina, má být okamžitě propuštěn. K porušení článku 14 došlo v několika bodech: nebyla zavedena presumpce nevin, lidé na soud čekali až několik měsíců či let, přestože má být obviněný souzen bez zbytečného odkladu, zajatcům nebylo poskytnuto právo na

⁷² „AR 15-6 Investigation of the 800th military police brigade“, The Torture Database, https://www.thetorturedatabase.org/files/foia_subsite/pdfs/DODDOA000248.pdf (staženo, 17. 2. 2018), s. 16-17.

⁷³ Věrohodné na základě podporujících důkazů od ostatních svědků.

⁷⁴ „Torture at Abu Ghraib“, The New Yorker.

⁷⁵ ukázky fotografií přístupné na <https://original.antiwar.com/news/2006/02/17/abu-ghraib-abuse-photos/>

obhájce ani povolání svědků.⁷⁶ Někteří vězni se důvod svého zajetí nedozvěděli ani po propuštění.

Po rozhodnutí v případě Rasul v. Bush, který znamenal jedno malé vítězství justičního systému, začali právníci vězňů vyplňovat odvolání k soudu. Jejich přístup do věznic byl však dost omezený – jejich oprávnění k návštěvě bylo mnohdy zdržováno. Toho využívali vyšetřovatelé, kteří se za právníky vydávali a snažili se tak z vězňů dostat kompromitující informace.⁷⁷

Několik dní po vyhlášení rozsudku v případě Rasul v. Bush, který vězňům garantoval právo habeas corpus (právo na soudní rozhodnutí o správnosti uvěznění) zavedlo ministerstvo obrany tribunály přezkoumávající status bojovníka (Combatant Status Review Tribunals – CSRTs), které měly určit, jak už lze z názvu poznat, zda má vězeň status nepřátelského bojovníka oprávněně.⁷⁸ Od poloviny roku 2004 do ledna 2005 bylo přezkoumáno 558, z nichž jen 38 bylo propuštěno na základě ne nevinu, ale toho, že už nebyli nepřátelskými bojovníky.⁷⁹

Tribunály však nebyly pro vězně vítězstvím, jelikož ani před tímto tribunálem neměl vězeň právo na obhájce, znát předem důkazy protistrany či povolání svědky (nikdo do věznic nesměl). V případě Hamdan v. Rumsfeld byl tribunály označeny jako nedostačující platforma pro zhodnocení statusu nepřátelského bojovníka.⁸⁰

Abú Ghrajb

Zajatci byli drženi bez toho, aniž by znali obvinění, kvůli kterým byli uvěznění. Nebyli souzeni před žádnou komisí a neměli přístup k civilnímu soudu, před kterým by mohli zpochybnit své zatčení. V srpnu 2004 vznikl výbor, který měl za úkol přezkoumat důvody k uvěznění všech zajatců a popřípadě je propustit. Za rok a půl svého fungování prošel případy 22 tisíců zajatců po celém Iráku. Propuštění se dočkalo 12 tisíc z nich.⁸¹

⁷⁶ „Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, OSN CZ, http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit_.prava_.pdf (staženo 4. 2. 2018)

⁷⁷ Worthington, *The Guantanamo Files*, s. 264

⁷⁸ ed, Denbeaux, Mark a Hafetz, Jonathan, *The Guantanamo Lawyers: Inside a Prison Outside the Law* (New York, London: New York University Press, 2009), s. 150.

⁷⁹ Fletcher, Stover, *The Guantanamo effect*, s. 86

⁸⁰ Worthington, *The Guantanamo Files*, s. 265–267.

⁸¹ „Beyond Abu Ghraib: detention and torture in Iraq“, Amnesty International, s. 16–17.

Odpovědnost

O tom, kdo je za kruté chování, které místy došlo až k mučení, zodpovědný, se polemizuje od první chvíle, kdy byly tyto případy odhaleny. Když se zaměříme na Abú Ghrajb, kde se podařilo některé pachatele týrání a nehumánního zacházení soudit, hovoří se o těchto několika dozorcích jako o „špatných jablcích“. Za to, co se ve speciálně tomto táboře dělo, může pár mužů a žen, a ne rozkazy a nařízení, které je k tomu donutily. V tomto případě se dá polemizovat nad uchopením podobných nařízeních od necvičených dozorců, princip problému však zůstává stejný – není viněn systém, ale „pěšáci“.

Dalo by se polemizovat i nad tím, zda by k potrestání několika dozorců z Abú Ghrajb bez zveřejnění inkriminujících fotografií došlo. Po úniku na veřejnost byl ze strany veřejnosti vyvíjen velký tlak na odpovídající reakci. Bez toho, aniž by se tehdejší americká vláda zkompromitovala, obvinila ze špatného zacházení několik jedinců, mezi něž patřil specialista Charles Graner ml., rotný Ivan Frederick, vojín Lynndie Englandová a další.

Specialista Charles Graner ml. byl odsouzen k 10 letům vězení za svou vedoucí pozici při fyzickém týrání a sexuálním ponižování zajatců. Obvinění čítalo zanedbání povinnosti (dobrovolné selhání ochrany vězňů před týráním), napadání zajatců, špatné zacházení/týrání, spiknutí aj.⁸²

Rotný Fredick se přiznal a byl odsouzen na 8 let vězení⁸³ za následující: spiknutí, zanedbání povinnosti, špatné zacházení se zajatci/týrání, útok a spáchání neslušného činu. Byl obžalován za nucení masturbace a její dokumentace, umístění drátů do vězňových rukou a vyhrožování popravou proudem a za ublížení zajatci, který posléze potřeboval lékařskou pomoc.⁸⁴

Vojín Lynndie Englandová byla odsouzena na tři roky vězení za spiknutí a špatné zacházení se zajatci/týrání. Jako důkazní materiál mimo jiné sloužily fotky, na kterých byla vyfotografována při držení zajatce na vodítku a vodění ho jako psa, při

⁸² „Graner sentenced to 10 years“, CNN.com, <http://edition.cnn.com/2005/LAW/01/16/graner.court.martial/> (staženo 8. 3. 2018)

⁸³ „US soldier jailed for prison abuse“, BBC News, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3759696.stm (staženo, 8. 3. 2018)

⁸⁴ „US reservist pleads guilty to Abu Ghraib charges“, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2004/oct/20/iraq.usa> (staženo 8. 3. 2018)

póзовání u mrtvého těla nebo u skupiny nahých zajatců sestavených do lidské pyramidy.⁸⁵

Je důležité podotknout, že nebyt uniknutých fotografií na veřejnost, americká vláda by se pravděpodobně incidenty probíhajícími ve věznici nezabývala. Tuto domněnku částečně situace po návštěvě Abú Ghrajb mezinárodní delegací Červeného kříže. Delegace, která byla svědkem několika přestupků a zesměšňujícího chování a týrání (stresové pozice, míření zbraní, izolace, bití, vyhrožování rodině apod.), podala memorandum americké vládě, ale bez odezvy.⁸⁶ Organizaci bylo také po podání stížnosti sděleno, že další návštěva bude povolena pouze s předchozím upozorněním.⁸⁷

Po propuknutí skandálu z Abú Ghraib na sebe Donald H. Rumsfeld ze své pozice ministra obrany převzal veškerou odpovědnost za vše, co se ve věznici odehrálo.⁸⁸ Dle mého názoru by toto prohlášení nevzniklo, pokud by skandál neměl takovou mediální a mezinárodní ohlas.

Prostředí, ve kterém podobné zacházení může být provozováno několik měsíců bez povšimnutí a bez větších následků je tvořeno armádou, zákony a politikou nejvyšších státních představitelů. Protiprávní zacházení, které probíhalo v několika oficiálních i neoficiálních táborech zároveň, se nedá považovat za přestupek několika nejnižších činitelů v armádě. Memoranda vydávaná prezidentem či ministerstvem obrany postupně účelově vytvářela prostor vhodný pro přísnější zacházení se zajatci. Porušení práv vězňů se vyšetřovatelé a armádní složky dopustili jenom proto, že jim to bylo nařízeno „ze shora“. Proto je tvrzení, že za porušování práv zajatců a jejich týrání může jen několik jedinců, nepřesné.

⁸⁵ „Private Found Guilty in Abu Ghraib Abuse“, The New York Times, <https://www.nytimes.com/2005/09/27/us/private-found-guilty-in-abu-ghraib-abuse.html> (staženo 8. 3. 2018)

⁸⁶ „Road to Abu Ghraib“, Human Rights Watch.

⁸⁷ Martin, *The Iraqi Prisoner Abuse Scandal*, s. 43.

⁸⁸ „Rumsfeld Accepts Responsibility for Abu Ghraib“, U.S. Department of Defense, <http://archive.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=26511> (staženo 30. 3. 2018)

Závěr

Má bakalářská práce se zabývá problematikou porušování lidských práv v americké válce proti teroru. Jelikož je toto téma velice široké, zaměřila jsem se na dva kontroverzní tábory, a to na Guantánamo Bay na Kubě a Abú Ghrajb v Iráku. Cílem mé práce bylo dokázat, že praktiky a metody, které se v obou věznicích vyskytovaly ve vysokých frekvencích, byly dílem kombinace nových zákonů a nařízení.

První část práce se zabývá především právní stránkou a dokumenty, které byly buď porušeny, nebo byly naopak speciálně kvůli válce proti terorismu vytvořeny. Kapitola o legislativě je rozdělena na dva pohledy – mezinárodní a americký. V rámci mezinárodního kontextu jsem se snažila obsáhnout k tématu co nejrelevantnější dokumenty jako je Všeobecná deklarace lidských práv, Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu jednání a Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci. Z hlediska americké legislativy jsem zahrнула PATRIOT Act, který rozšířil kompetenci vládních agentur, Vojenské nařízení prezidenta o vazbě, zacházení a procesu s teroristy nebo jejich pomocníky, a nakonec sérii vydaných memorand vysokých vládních činitelů a právníků nazývaných Memoranda o mučení, která se snažila zlegalizovat postupy vůči zadrženým teroristům. Poslední podkapitolou první části je zkoumání statusu nepřátelského bojovníka, což byla inovace Bushovy administrativy se začátkem nového typu války.

Druhá část práce se soustředí především na zkoumané tábory a metody, které měli na starosti dozorcí a lidé vedoucí výslechy. Každému táboru jsem věnovala velký a dle mého názoru dostatečný prostor na vysvětlení. Poslední část se zabývá problematikou vojenských komisí a upíráním práva na zpochybnění zajetí před soudem.

Bushova administrativa a nařízení, která byla za zkoumaný časový úsek ve válce proti teroru vydána, se snažily legálně připravit prostor pro nepostížitelné narušování práv vězňů. Největší moc nad zajatci držel prezident jakožto nejvyšší velitel ozbrojených sil a Ministerstvo obrany v čele s Donaldem H. Rumsfeldem. Speciálně úloha Ministerstva obrany byla v tomto období bezprecedentní – vytvořením vojenských tribunálů pro posouzení statusů zajatců se obešlo Ministerstvo spravedlnosti jakožto garant spravedlivého a veřejného soudu. Díky pomoci elitních právníků pak vznikla memoranda, která pomohla prezidentovi vytvořit status nezákonného nepřátelského bojovníka a odebrat tak zajatcům možnost ochrany pod Ženevskými úmluvami.

Nařízení a memoranda dala platformu, na které pak jednali nižší úředníci z řad inteligence a armády. Tlak na získání co nejvíce relevantních informací na boj proti terorismu vedl k používání praktik, které by za normálních okolností byly zakázány.

V rámci psaní práce jsem se snažila zůstat nestranná a nekritická, jelikož je to dle mého názoru téma, které vyvolává spoustu emocí. Mým cílem tudíž nebylo soudit správnost, nýbrž legálnost, u které se její narušení v mnoha případech potvrdilo.

Summary

This thesis tries to prove that the violation of human rights of detainees held in Guantanamo Bay and Abu Ghraib wasn't the action of few "bad apples", but more likely intentional outcome of an official and somehow legal path of an American government.

The work is divided into two main sections. The first section deals with the legal obstructions to international regulation as well as the international treaties themselves. It was very important to introduce the main documents of an international and American law, as it often stood against each other. I presented the main ideas and restrictions/laws of each document because it was important for understanding of the problem presented in the main part.

The second part is about the two main prisons I chose for my study. I analysed the methods that were used during prisoners' detainment and interrogation in each prison. There also is a special part that deals with the problematic existence of military commissions that prevented most of the detainees from having a proper trial about their destiny.

With the combination of facts from the first part of my work and analysis of methods from the second one, I was able to conclude whether there were violations of law or not. My research supported my stance that there were mayor violations of human rights and that it was not because of several low-ranked military personnel, but because of convenient stance of American government that allowed these breaches to happen.

Použitá literatura

Knihy:

Denbeaux, Mark a Hafetz, Jonathan (ed.), *The Guantanamo Lawyers: Inside a Prison Outside the Law* (New York, London : New York University Press, 2009), 427 s.

Donnelly, Jack, „International human rights“ in *Wars on Terrorism and Iraq*, ed. Weiss, G., Crahan, M. and Goering, J. (New York, London: Routledge, 2004) s. 98–112.

Fletcher, Laurel E. a Stover, Eric, *The Guantanamo effect: Exposing the consequences of U.S. detention and interrogation practices* (Berkeley, Los Angeles, London: University of California press, 2009), 210 s.

Greenberg, Karen J. a Dratel, Joshua L. (ed.) úvod Lewis, Anthony, *The Torture Papers: The Road to Abu Ghraib* (Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2005), 1285 s.

Greenberg, Karen J., *The Least Worst Place: How Guantanamo Became the World's Most Notorious Prison* (New York: Oxford University Press, 2009), 285 s.

Martin, Michael J., *The Iraqi Prisoner Abuse Scandal* (San Diego: Lucent Books, 2005), 109 s.

Worthington, Andy, *The Guantanamo Files: The Stories of 759 Detainees in America's Illegal Prison* (London, Ann Arbor: Pluto Press, 2007), 352 s.

Články:

Luban, David, „The War on Terrorism and the End of Human Rights“, *Philosophy & Public Policy Quarterly*, 22 (2002), s. 9-14.

Internetové zdroje:

„Action memo from William J. Haynes II“

<https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB127/02.12.02.pdf> (staženo, 3. 3. 2018)

„Beyond Abu Ghraib: detention and torture in Iraq“, Amnesty International, <https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/mde140012006en.pdf> (staženo, 10. 1. 2018)

„Donald Trump signs executive order to keep Guantánamo Bay open“, The Guardian, <https://www.theguardian.com/us-news/2018/jan/30/guantanamo-bay-trump-signs-executive-order-to-keep-prison-open> (staženo, 28. 3. 2018)

„Graner sentenced to 10 years“, CNN.com, <http://edition.cnn.com/2005/LAW/01/16/graner.court.martial/> (staženo 8. 3. 2018)

„Guantánamo Bay: Inside the empty, rotting 'torture' blocks of Camp X-Ray“, The Telegraph, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/northamerica/usa/9321836/Guantanamo-Bay-Inside-the-empty-rotting-torture-blocks-of-Camp-X-Ray.html> (staženo, 7. 2. 2018)

„Memorandum for the president from Alberto R. Gonzales“, The National Security Archive, <https://nsarchive2.gwu.edu//NSAEPP/NSAEPP127/02.01.25.pdf> (staženo, 3. 3. 2018)

„Memorandum for William J. Haynes II“, The National Security Archive, <https://nsarchive2.gwu.edu//NSAEPP/NSAEPP127/02.01.09.pdf> (staženo, 3. 3. 2018)

„Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, OSN CZ, http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit_.prava_.pdf (staženo 4. 2. 2018)

„Obama, Bush, and the Geneva Conventions“, Foreign Policy, <http://foreignpolicy.com/2010/08/11/obama-bush-and-the-geneva-conventions/> (staženo 11. 3. 2018)

„PATRIOT Act“, History, <https://www.history.com/topics/patriot-act> (staženo, 11. 3. 2018)

„Presidential Military Order re: Detention, Treatment and Trial of Certain Non-Citizens in the War Against Terrorism, The Torture Data,

https://www.thetorturedatabase.org/document/military-order-white-house-detention-treatment-and-trial-certain-non-citizens-war-against-t?pdf_page=2 nebo <https://2001-2009.state.gov/coalition/cr/prs/6077.htm> (staženo, 28. 2. 2018)

„Private Found Guilty in Abu Ghraib Abuse“, The New York Times,

<https://www.nytimes.com/2005/09/27/us/private-found-guilty-in-abu-ghraib-abuse.html> (staženo 8. 3. 2018)

„Rumsfeld Accepts Responsibility for Abu Ghraib“, U.S. Department of Defense,

<http://archive.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=26511> (staženo 30. 3. 2018)

„Road to Abu Ghraib“, Human Rights Watch,

<https://www.hrw.org/report/2004/06/08/road-abu-ghraib> (staženo 19. 1. 2018)

„The Interrogation Documents: Debating U.S. Policy and Methods“, The National Security Archive, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB127/index.htm>

(staženo, 3.3. 2018)

„Torture at Abu Ghraib“, The New Yorker,

<https://www.newyorker.com/magazine/2004/05/10/torture-at-abu-ghraib> (staženo, 23. 2. 2018)

„US reservist pleads guilty to Abu Ghraib charges“, The Guardian,

<https://www.theguardian.com/world/2004/oct/20/iraq.usa> (staženo 8. 3. 2018)

„US soldier jailed for prison abuse“, BBC News,

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3759696.stm (staženo, 8. 3. 2018)

„USA PATRIOT Act“, Encyklopedia Britannica,

<https://www.britannica.com/topic/USA-PATRIOT-Act> (staženo, 5.2. 2018)

„Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu jednání“, OSN CZ, <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-proti-muceni.pdf> (staženo, 16. 2. 2018)

„Všeobecná deklaráce lidských práv“, Children and armed conflict, <https://childrenandarmedconflict.un.org/keydocuments/czech/universaldeclara1.html> (staženo, 5. 2. 2018)

„What is an enemy combatant“, Politico, <https://www.politico.com/story/2013/04/what-is-an-enemy-combatant-090436> (staženo 12. 1. 2018)

„Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů“, Červený kříž, https://www.cervenkyriz.eu/cz/mhp_knihovna/zenevske_umluvy.pdf (staženo 2. 3. 2018)

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Andrea Žižková
E-mail:	andrea.zizkova1@gmail.com
Studijní obor:	Mezinárodní teritoriální studia
Semestr a školní rok zahájení práce:	zimní, 2017/2018
Semestr a školní rok ukončení práce:	letní, 2017/2018
Vedoucí bakalářského semináře:	PhDr. Marek Pečenka
Vedoucí práce:	Mgr. Martin Čížek
Název práce:	Porušování lidských práv v americké válce proti teroru: Případová studie Abú Ghrajb a Guantánamo Bay
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):	Přestože byly Spojené státy poslední desítky let v mezinárodním prostoru považovány za ochránce lidských práv všude na světě, po vyhlášení války proti teroru po útocích z 11. září 2001 se tato politika, ač oficiálně nezměněna, odchýlila v rámci ochrany práv zajatců. Mezinárodním teroristům, nebo alespoň těm, kteří za ně byli považováni, byl odepřen status válečného zajatce, který by jim garantoval jistá práva pod Ženevskými úmluvami. Místo toho Bushova administrativa vytvořila status nepřátelského bojovníka, který umožnil uvěznění podezřelých v táborech typu Guantánamo. Společně s implementací nových nařízení a memorand docházelo v táborech k ponižujícímu a nehumánnímu jednání se zajatci, které místy hraničilo s mučením. Po invazi do Iráku tam podobný systém věznic rychle vznikl a praktiky, které se předtím vyzkoušeli v Guantánamu, byly aplikovány i v Abú Ghrajb.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):	Původní téma Porušování lidských práv v rámci americké války proti teroru do roku 2013 bylo příliš obsáhlé. Zúžila jsem tudíž časový rámec (2001-2005) a zaměřila se ve válce proti teroru na dvě věznice, obě mimo území Spojených států. Užší téma mi dovolilo zaměřit se na porušování lidských práv při zacházení s vězni ve výše zmíněných věznicích.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):	Práce je rozdělena do tří větších celků. První část se zabývá legislativou, a to přesněji deklamacemi a úmluvami z mezinárodního práva a nařízeními a memorandy amerického práva. Kapitulu doplňuje problematika nezákonného nepřátelského bojovníka, což je pojem označující zajatce uvězněné ve zkoumaných táborech. Druhá část práce se přímo věnuje táborům Abú Ghrajb a Guantánamo Bay. Třetí kapitolou této části jsou vojenské tribunály. Poslední část se krátce zabývá odpovědností za porušení lidských práv, ke kterému na těchto místech došlo.
Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):	„Beyond Abu Ghraib: detention and torture in Iraq“, Amnesty International,

<p>https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/mde140012006en.pdf (staženo, 10. 1. 2018)</p> <p>Denbeaux, Mark a Hafetz, Jonathan (ed.). <i>The Guantanamo Lawyers : Inside a Prison Outside the Law</i> (New York, London: New York University Press, 2009), 428 s.</p> <p>Donnelly , Jack. „International human rights“ in <i>Wars on Terrorism and Iraq</i>, ed. Weiss, G., Crahan, M. and Goering, J. (New York, London: Routledge, 2004), s. 98-112.</p> <p>Fletcher, Laurel E. a Stover, Eric, <i>The Guantanamo effect: Exposing the consequences of U.S. detention and interrogation practices</i> (Berkeley, Los Angeles, London: University of California press, 2009), 210 s.</p> <p>Hersh, Seymour M., <i>Torture at Abu Ghraib</i>, <i>The New Yorker</i>, https://www.newyorker.com/magazine/2004/05/10/torture-at-abu-ghraib (staženo, 10. 3. 2018)</p> <p>Greenberg, Karen J., <i>The Least Worst Place: How Guantanamo Became the World's Most Notorious Prison</i> (New York: Oxford University Press, 2009), 285 s.</p> <p>Greenberg, Karen J. a Dratel, Joshua L. (ed.) <i>úvod Lewis, Anthony, The Torture Papers: The Road to Abu Ghraib</i> (Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2005), 1285 s.</p> <p>Luban, David, „The War on Terrorism and the End of Human Rights“, <i>Philosophy & Public Policy Quarterly</i>, 22 (2002), s. 9-14.</p> <p>Martin, Michael J., <i>The Iraqi Prisoner Abuse Scandal</i> (San Diego: Lucent Books, 2005), 109 s.</p> <p>„Road to Abu Ghraib“, <i>Human Rights Watch</i>, https://www.hrw.org/report/2004/06/08/road-abu-ghraib (staženo 19. 1. 2018)</p> <p>„Torture at Abu Ghraib“, <i>The New Yorker</i>, https://www.newyorker.com/magazine/2004/05/10/torture-at-abu-ghraib (staženo 23. 2. 2018)</p> <p>„Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému a ponižujícímu jednání“, OSN CZ, http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-proti-muceni.pdf (staženo 16. 2. 2018)</p> <p>Worthington, Andy, <i>The Guantanamo Files: The Stories of 759 Detainees in America's Illegal Prison</i> (London, Ann Arbor: Pluto Press, 2007), 352 s.</p>		
Podpis studenta a datum		
Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		